

Presentació

MERCÈ BARCELÓ
ANDREU DOMINGO

El llibre que us presentem és el resultat final del projecte de recerca titulat *Impacte social de la covid-19: una mirada multidisciplinària*, coordinat per Andreu Domingo i Valls i Mercè Barceló i Serramalera, elaborat en el si de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans, i patrocinat per aquesta institució.

El primer resultat del projecte fou l'informe *Impacte social de la covid-19. Una mirada multidisciplinària* (Barcelona: SFCS, IEC <https://covid-19.iec.cat/>). Ara, complementàriament, en volem oferir una versió de caràcter divulgatiu, més breu, per tal de poder arribar a tot tipus de lector. Es mantenen, però, les dues notes que revaloritzen aquesta obra col·lectiva: la mirada multidisciplinària sobre un mateix objecte, i el prendre com a punt de referència els territoris de parla catalana.

Perquè, a part dels efectes directes sobre la mortalitat i la salut de la població, la pandèmia també n'ha tingut, i de força importants, sobre els drets de les persones, l'economia i el mercat de treball, els mitjans de comunicació, la mobilitat en el territori, en la formació d'infants i joves, i en la mateixa forma d'investigar. En general, ha tingut efectes importants sobre les poblacions afectades i les reaccions de les mateixes, augmentant bé la seva resiliència o bé la seva vulnerabilitat.

Per això calia investigar aquest mateix fenomen des de diferents mirades de les ciències socials: el dret, la geografia, les ciències de la comunicació, la psicologia educativa, la sociologia, l'antropologia, la política educativa, la demografia. Les conclusions de totes elles, ja es veurà, ens porten a copsar una crisi social, política i jurídica —crisi entesa com a canvi brusc, fase difícil de travessar— d'abast encara per determinar però que ben poques aportacions positives, almenys de moment, ha comportat. Tot al contrari, en línies generals, la mirada és, per a les autores i els autors d'aquest llibre, cadascuna des de llur disciplina, més aviat força negativa i pessimista.

Els treballs aportats els hem agrupat en tres grans blocs. Un de primer ens aproxima al cercle biopolític, a l'afectació i reacció de les estructures polítiques i socials. I l'enceta el treball, coordinat per Andreu Domingo, que aborda l'impacte de la covid en la dinàmica demogràfica dels territoris de parla catalana respecte de la mortalitat, la fecunditat i les migracions. I si bé la mortalitat sembla que tendeix a oferir xifres conjunturals amb un retorn als valors que es venien donant abans de la pandèmia, el seu impacte sobre la natalitat i la fecunditat sembla que aporta una tendència a la baixa, tot consolidant el seu declivi. No així les migracions, que si bé les internacionals conjunturalment varen patir els efectes de la covid, les internes van fer incrementar els moviments dirigits a municipis de menys població, tot i que encara és aviat per a parlar pròpiament de canvi de paradigma. La perspectiva jurídica, coordinada per Mercè Barceló, es fixa en el repte democràtic que ha suposat la pandèmia per als poders públics i les restriccions immediates de drets i llibertats per a la ciutadania. La primera reacció de l'Estat central fou centralitzar els gestors públics de la pandèmia amb la declaració de l'estat d'alarma i restringir drets sense tenir en compte les exigències del principi de proporcionalitat. Omissió que, en força ocasions, els jutges han aprofitat per a erigir-se ells mateixos en legisladors, tot determinant quines mesures restrictives havien de ser les adients. Amb tot plegat, s'ha perdut l'ocasió de dur a terme més cooperació entre estats, polítiques amb control democràtic i de respecte als drets i llibertats, i s'ha optat per una gestió competitiva entre comunitats i l'Estat mateix, autoritària i tecnocràtica. L'anàlisi de les mutacions des de la perspectiva de les ciències de la comunicació la coordina Maria Coromines, tot posant en relleu les contradiccions que la covid ha destapat en l'àmbit comunicatiu: els mitjans han esdevingut serveis essencials en termes d'informació i d'entreteniment però, al mateix temps, han patit una forta crisi lligada a l'aturada de l'activitat econòmica. A més, es constata que la major part dels canvis que s'han identificat amb la covid van en la línia de reforçar tendències preexistents, com ara el pes creixent de la publicitat en digital, l'augment del consum dels serveis audiovisuals a petició, el creixement i la diversificació de nous perfils a les xarxes socials, o l'expansió de noves formes d'entreteniment en plataformes digitals, algunes amb fort pes de la creació de continguts per part dels usuaris. Tanca aquest bloc de treballs el coordinat per Bernat Sureda, en què s'adverteix que la crisi provocada per la pandèmia i la consegüent paralització de l'activitat escolar o funcionament a distància no ha permès que les escoles seguissin desenvolupant la seva funció bàsica de compensar les desigualtats, de proporcionar la igualtat d'oportunitats i dels recursos necessaris per a viure en comunitat. Cal, per tant, incrementar el pressupost en educació i que cada nova crisi deixi de ser una excusa per a fer noves retallades. Les administracions no es poden limitar a moure diners d'un programa a l'altre i confiar en la bona voluntat i el bon quefer dels docents.

Un segon bloc d'estudis són aquells que fan referència a les reaccions de les institucions i de la població davant les mutacions originades durant aquest període. El primer d'ells, coordinat per Josep Vicent Boira, Oriol Nello i Joana Maria Seguí, se centra des de la perspectiva de la geografia en els canvis i afeccions en la mobilitat externa i interna de l'Eix Mediterrani, amb especial incidència en el transport col·lectiu. I respon a preguntes com ara quina és la relació de la disminució de la mobilitat amb la pandèmia, també en una perspectiva territorial comparada, o si els canvis en la mobilitat han tingut en les àrees urbanes incidència diferenciada en els diversos grups socials; una pregunta que es contesta afirmativament, ja que els més benestants han pogut limitar els seus desplaçaments, mentre que per als més vulnerables la mobilitat ha estat una càrrega i un risc del qual no han pogut escapar-se. El segon treball d'aquest conjunt d'aportacions el coordina Albert Moncusí, des de l'antropologia, i té per objectiu presentar els efectes de la pandèmia sobre la vida del veïnat de la ciutat de València i analitzar les respostes que li han donat els moviments urbans. I la conclusió és clara: la crisi sanitària s'ha manifestat com a front visible d'una crisi econòmica, ecològica i de cures socials que ja era prèvia. Els moviments urbans s'han vist esperonats per les desigualtats territorials, amb posicionaments que es mouen entre la institucionalització i la protesta; i han vist la pandèmia bé com un node de diverses crisis pròpies del sistema capitalista o com a qüestió que potencia i posa en evidència diferents contradiccions i desigualtats provocades per l'ordre neoliberal. En qualsevol cas, les seves actuacions han anat dirigides a efectes particulars de la pandèmia que, si bé no són interpretats d'igual manera per tots els moviments, coincideixen en bona mesura.

Un darrer conjunt de treballs es dedica a considerar els canvis ocorreguts en l'àmbit de la recerca, també en el de les ciències socials mateixes. El primer, coordinat per Montserrat Castelló, i des de la perspectiva de la psicologia educativa, té un triple objecte: analitzar l'impacte de la pandèmia covid-19 en el benestar emocional i la tasca investigadora; centrar-se en les estratègies que han permès les investigacions per a fer front a les conseqüències negatives de la crisi; i exposar els resultats relatius a les percepcions dels investigadors sobre l'impacte de la pandèmia en les pràctiques de recerca de cada disciplina, així com la percepció social de la ciència en els territoris de parla catalana. El segon estudi, coordinat per Paquita Sanvicén, i des de l'àmbit de la sociologia, inventaria i fa visible la intensa tasca sociològica d'anàlisi, investigació i transferència acadèmica i divulgativa feta a la Comunitat Valenciana i a Catalunya, que bàsicament ha concentrat la seva mirada en tres àmbits: la família, l'educació i el gènere.

Aquest llibre, que abraça des de l'inici de la pandèmia, el març de 2020, fins al març de 2022, no pot ser en el seu conjunt, ni tampoc no ho pretén, un estudi tancat perquè, de fet, els efectes generats per la covid no han acabat encara que

comenci a albirar-se'n el final. Les dades segueixen ballant, se segueixen sumant, i la crisi que sí que detecten totes aquestes disciplines continua aprofundint-se i les mutacions se segueixen transformant.